

VELIČKA, Stasys
Lithuania Documentation Project
Lithuanian
RG-50.473*0019

Šiame interviu Stasys Velička, gimęs 1917 m., pasakoja, kaip nuo 1941 m. birželio iki 1942 m. vasaros jis tarnavęs virėju lietuvių batalione, kuris iš pradžių buvo įsikūręs Kaune, o paskui perkeltas į Minską šaudyti žydus ir gaudyti Sovietų partizanus. Kalba apie savanorius, kurie važiuodavo šaudyti ir parsiveždavo pinigų; pasakoja, kaip jie ruošdavosi ryte, kaip grįždavo išgėrę ir kelias dienas po to baliavodavo. Prisimena, kaip į jų kareivines Minske ateidavo pečių tvarkyti vienas žydas iš Minsko geto; kaip jis duodavo jam nuo kareivių likusios sriubos, kurią šis nešdavo šeimai į getą; kaip tas žydas įdavęs jam raštelį apie jo gerus darbus, kuris vėliau išgelbėjo jį per TSRS valstybės saugumo ministerijos tardymus. Sakosi pabėgęs iš tarnybos Minske 1942 m. vasarą ir paskui slapstėsi nuo vokiečių du metus.

Box 1, Tape 1

[01:] 00:40:13 – [01:] 09:02:18
00:35 – 09:17

[Interviuotojas pasakoja, ko klausinės, aptariamoms techninėms detalėms.] Prisistato esantis Statys Velička, g. 1917 m. ūkininkų šeimoje Kvesų kaime, Vilkijos valsčiuje, Kauno apskrityje. Teigia, kad šeimos ūkiui priklausė daug (29 ha) žemės; kad pats tėvų ūkyje dirbo iki tol, kol išėjo į kariuomenę, o grįžęs – dar metus, o paskui išėjo į savisaugos batalioną tarnauti; kad eidamas tikėjo, jog bataliono užduotis bus apsiginti nuo plėšimų (rusų); kad iš pradžių buvo įsikūrę Kauno centre, paskui Žaliakalnyje, o iš ten persikėlė į Šančius. Prisimena, kad tarnavo Lietuvos kariuomenėje prie Smetonos nuo 1938 rudens. Teigia, kad ištarnavo iki 1940 m. birželio; kad rusams okupavus Lietuvą, jo baterija buvo perimtas rusų ir perkeltas į Marijampolę; kad ten pabuvo porą mėnesių. Paaiškina, kad jis visose kariuomenėse buvo virėjas; kad dėl to tarybinė valdžia jo nenuteisė; [peršoka į tą metą, kai tarnavo Minske lietuvių savisaugos batalione, kuris buvo tiesiogiai pavaldus vokiečiams] ir pasakoja, kad ten buvo 29 belaisviai ukrainiečiai, kuriuos vėliau vokiečiai apmokė ir išsiuntė į frontą; kad jis jiems paslapčia duodavo nuo kareivių likusio maisto.

[01:] 09:02:19 – [01:] 17:52:03
09:18 – 18:29

Pasakoja, kad Minske į jų kareivines krosnių tvarkyti ateidavo vienas žydas; kad jis duodavo tam žydui aštuonias skardines sriubos, o šis nešdavo savo šeimai ir giminėms į Minsko getą; kad tas žydas jam kartą, 1942 m. pavasarį, pasakė, kad jis be galo geras žmogus; kad jis numatė, kad vokiečiai visai gali karo ir nelaimėti; kad jis paprašė žydo, kad šis užrašytų raštišką paliudijimą apie tai, kaip jam padėjo; kad tas žydas įdavė jam raštelį, parašytą žydiškai (*jidiš*) ir rusiškai; kad tą raštelį jis padavė TSRS valstybės saugumo ministerijos (MGB) atstovams, kuomet buvo

areštuotas 1947 m.; kad tuo metu MGB viršininkas buvo žydas ir pasakęs jam, kad jei visi žmonės tokie kaip jis būtų buvę, nebūtų žydai tiek žmonių praradę, ir jį paleido; teigia nežinantis, kas tame raštelyje parašyta buvo. Paaiškina, kad tas žydas turėjo leidimą išeiti iš geto į darbą kareivinėse. Tvirtina, kad jis visuomet su žydais gerai elgėsi. Pasakoja, kad jis buvo perkeltas į Minską rudenį (1941 m.); kad jiems žadėjo, jog tik dviems savaitėms, kol sugaudys partizanus, tačiau paskui paaiškėjo, kad reikės šaudyti žydus; kad žiemą (1941 m.) jis gavęs atostogų ir grįžęs į Vilkiją, paskui – vėl į Minską, tačiau išlaikė panaudotą leidimą atostogoms ir vasarą (1942 m.), ištrynęs ir perrašęs leidimo datą, pabėgo iš tarnybos Minske. Teigia prieš karą žinojęs, kad karas artėja; kad, manydamas, jog prasidėjus karui nebus prekių, prisipirko degtinės ir rūkalų; kad karas jį užklupo Raudondvaryje, kur buvo nuvažiavęs apsipirkti; pasakoja, kaip rusų tankai bandė nušauti vokiečių lėktuvus, kaip vokiečiai bombardavo tiltus, kaip pirmadienį (birželio 22 d., 1941) kelyje jau matė vokiečių žvalgus ant motociklų. Teigia, kad apie savigynos bataliono formavimą perskaitęs laikraštyje ar išgirdęs per radiją; kad ėjo užsiregistruoti birželio 22 d. į Vilkijos skyrių, tačiau jį pasiuntė į Kauną; kad nuėjo pėsčiomis į Kauną užsiregistruoti gal už savaitės; kad kartu pasiėmė draugą pavarde Kvedaravičius, kuris vėliau žuvo; kad atvykus reikėjo palaukti uniformų, kadangi Lietuvos kariuomenės uniformos buvo išplėštos, tai teko vežti iš Latvijos; kad davė šautuvus ir jis ėjo prie būstinės sargybą; kad buvo praversti apmokymai, bet jis pats ir taip geras šaulys buvo; kad kol neturėjo uniformų vilkėjo civiliais rūbais ir ryšėjo geltonus raiščius su vokišku anstpaudu „Shutzpolizei“ (sako, kad tai reiškia „lauko policija“).

**[01:] 17:52:04 – [01:] 26:58:24
18:30 – 27:59**

Pasakoja, kad sargyboje pastovėjo tik vieną dieną, kuomet buvęs kareivinių virėjas pasiūlė jam eiti dirbti į savo vietą, kadangi kiti važinėdavo areštuoti žydų ir parsiveždavo daiktų, o šiam nieko netekdavo, tad jis irgi norėjo važiuoti; kad tas buvęs virėjas dar pastatė jam butelį degtinės, ir jis sutiko. Sako, kad daugiausia važiuodavo areštuoti į Vilijampolę, kad iš miesto (centro) jau buvo išvaryti vokiečių; kad žmonės įskundinėjo tuos, kuriuos manė esant komunistais, ir šie būdavo siunčiami į Devintą fortą, kur buvo kalėjimas. Pasakoja, kaip rudenį (1941 m.) juos perkėlė į Minską, kur dalis bataliono važiuodavo į žydų šaudymus, kuriuos vadino „operacijomis“; kad į juos važiuodavo daugiausia savanoriai; kad grįžę iš „operacijų“ nebevalgydavo sriubos, ir dėl to daugiau žydui ir belaisviams ukrainiečiams likdavo – pabrėžia, kad žydui visuomet duodavo sriubos, nepaisant to, kiek buvo; kad tų savanorių pilnos kišenės pinigų buvo ir kelias dienas gerdavo ir baliavodavo paskui; kad tų savanorių buvo gal kelios dešimtys, kad iš pradžių buvo nedaug, bet paskui kiti pamatė, kad šie parsiveža turto, tai irgi pradėjo prašytis. Teigia, kad „operacijų“ važiuodavo į Slucką [Slutsk; Слутц], Baranovičius [Baranovich; Баранавічы], Klecką [Kletsk; Клецк]; kad nuvažiavę į Klecką žydus rado jau sušaudytus vietinės policijos; kad važiavo ir partizanus gaudyti, kurie geležinkelius sprogdindavo; kad vieną kartą jis važiavo į žygį partizanų gaudyti, kadangi jiems virėjo reikėjo; kad važiuojant žydų šaudyti jo neimdavo, kadangi, išvažiavę ryte, grįždavo tą patį vakarą; kad kartais po operacijų eidavo gerti, dėl to grįždavo vėlai; kad vokiečiai visiems, tame tarpe ir jam, duodavo po šaukštą degtinės į dieną, bet tiems kurie šaudė, mano, kad duodavo daugiau – „kad drąsūs būtų“. Aiškina, kad tie, kurie važiavo šaudyti ir tie, kurie nevažiavo, nesipykdavo, kadangi siųsdavo daugiausia tik savanorius ir šie buvo laimingi, kad gali prisiplėšti, o kiti džiaugdavosi, kad jiems nereikia žmonių žudyti.

**[01:] 26:58:25 – [01:] 34:20:09
28:00 – 35:39**

Teigia, kad grįžę iš „operacijų“ nenoriai pasakodavosi, ką ten darė; pamena tik kartą stebėjęs, kaip jie tyčiojasi iš vieno iš jų – Varno iš Šiaulių, kad šis blogai kilpą užrišęs trims Minske pakartiems komjaunuoliams, kurie neva buvo partizanai; kad Varnas buvo įraudęs ir purkštė kaip nesavas; kad tas Varnas buvo vienas iš tų savanorių; kad apie šaudymus kalbėdavo tik tarp savęs, kad jie atskirai nuo visų gerdavo. Pasakoja, kaip kartą atvežus ešaloną žydų iš Prancūzijos ir iš Austrijos, šie buvo suvaryti į getą, o jų turtas pasiliko traukiniuose, kuriuos saugojo vokiečių sargyba, bet tie, kurie eidavo šaudyti, pavogė keletą lagaminų ir pasinešė rūbų, moteriškų kojinių, skėčių ir t.t.; sako, kad iš šaudymų daiktų neparsinešdavo – spėja, kad gal vedant už miesto šaudyti nelesdavo žydams pasiimti daiktų su savimi, be to, Baltarusių žydai neturtingai gyveno ir brangių daiktų neturėjo, tai jų nebent pinigų paskutinius atimdavo. Mano, kad iš Minsko geto per savaitę ar dvi po keletą tūkstančių iššaudydavo. Sako, kad šautuvų ir rusiškų ir vokiškų turėjo; kad karininkai visi buvo lietuviai; kad vadas buvo Impulevičius. Išvardija kitus karininkus: Martišauskas, Klimavičius, Juodis, Gicevičius; prisimena, kad vienas, kurio pavardės neprisimena, vos atvykus į Minską prisigėrė ir užduso bemiegodmas; interviuotojui paklausus, ar ne Norkus, apie kurį archyvuose teigiama, kad jis nuo arklio nukritęs, atsako, kad arklių pas juos nebuvo, bet nepamena Norkaus pavardės.

Box 1, Tape 2

**[02:] 00:40:22 – [02:] 10:02:14
00:00 – 10:19**

Nuosekliau papasakoja, kaip pabėgo iš bataliono; paaiškina, kad jis jautėsi apgautas, nes stojo, manydamas kad saugos Lietuvą, o ne tarnaus batalionui, kuris naikina nekaltus žmones; pamini, kad tegaudavo 50 markių per mėnesį; papasakoja kad jam padėjo apsispręsti nutikimas, kuomet jis parašė skundą į vokiečių štabą apie girtaujančią ir kareivius terorizuojančią karininką Klimavičių, kuris, tai sužinojęs, ėmė jį terorizuoti. Mano, kad buvo pirmasis pabėgęs iš bataliono – 1942 m. birželio mėn.; sako, kad pabėgusių daug nebuvo; kad po jo Knyrimas pabėgo; paaiškina, kad Knyrimas buvo vienas iš bidelių, bet palaikė ryšį su partizanais ir jiems vokiečių kulka pardavinėdavo; kad paskui rusai jį sušaudė. Sako, kad su tais, kurie važiuodavo šaudyti, daug nebendraudavo; kad jis juos smerkia dar dabar; kad kartą Balčiaus iš Jonavos paklauses, kaip šis galys į žmogų šauti, o šis atsakęs, kad į žmogų šauti – tas pats, kas šauti į kiaulę; kad sužvėrėję žmonės buvo. Svarsto apie jų sužvėrėjimo galimas priežastis: vieni gal iš keršto, kadangi giminės gal buvo nukentėję nuo MGB buvo, o MGB viršininkai dažnai žydai buvę, o kiti – tiesiog iš gobšumo. Teigia, kad savanorių šaudyti batalione buvo mažiau nei nešaudžiusių; kad daug jų ir nereikėjo – iš pasakojimų girdėjęs, kad prie duobės po kokius 12 sustatydavo ir šie turėdavo 20-30 sustatytų žydų sušaudyti; kad žydus ant duobės krašto sustatydavo prieš sušaudant; kad kai kurie nualpę gyvi įgriūdavo į duobę – sakosi skaitęs laikraštyje, kad juos paskui pribaidavo.

[02:] 10:02:15 – [02:] 19:24:08

10:20 – 20:04

Paklaustas, ar vokiečiai irgi šaudė, sakosi nematęs ir nežino, bet padrasintas tik perpasakoti tai, ką girdėjo iš pasakojimų, sako girdėjęs, kad kartais ir vokiečiai šaudydavo. Sakosi manęs, kad baltarusių žydų nurenenginėdavo, nes jų prasti rūbai buvę, bet vėl pakartoja nematęs ir nežinantis. Sako savo nuomonės labai nereiškęs, nes bijojo būti nušautas. Sakosi, kad , išskyrus Knyrimą ir Varną, nežinantis šaudžiusiųjų pavardžių, kadangi jis tik virtuvėje dirbdavo ir per šaukimus jo nebūdavo. Teigia, kad apie „operacijas“ sužinodavo tik tos dienos rytą; mano, kad šaudytojai taip pat tik rytą sužinodavo, tik karininkai gal iš anksto žinojo. Sako, kad savanorių daug nebūdavo; kad kartais gal tekdavo paimti ir ne savanorį, bet šie nešaudydavo, o eidavo sargybą. Teigia, kad bataliono kunigas buvo Ignatavičius; pasakoja, kad į mišias visi eidavo.

**[02:] 19:24:09 – [02:] 29:38:05
20:05 – 30:44**

Sako, kad jam netekę gidėti, kad kas iš tų, kurie šaudė, paskui labai gailėtusi. Pasakoja, kad prie vokiečių jis paskui du metus slapstėsi; kad už jį buvo siūloma medžiagos dviems kostiumams; išsamiai papasakoja, kaip jį kartą buvo sugavę, bet jis sugebėjo pabėgti, kitaip sako būtų sušaudę arba į frontą išsiuntę; kaip jo ieškojo plk. Grajauskas. Teigia, kad Vilkijos žydus sušaudė vietiniai, o ne jo batalionas. Pradedą aiškinti, kad jis negalįs daug papasakoti apie pačius šaudymus, nes nedalyvavo. Paklausia interviuotojo, ar šis tiki tuo, ką jis sako. [Už kadro girdisi moters balsas, kamera išjungiamo.